

SIMPOZION STIINTIFIC ISRAELO - ROMAN

Yad Vashem, 12 - 14 ianuarie 1986

I e r u s a l i m

Dr. E F R A I M O P H I R

APTITUDINEA ROMANIEI FATA DE PLANURILE DE EMIGRARE SI "ALIYAH"
DIN ROMANIA, 1938 - 1940

Cosmarul celor 44 de zile ale guvernului Goga-Cuza s-a incheiat la 10 februarie 1938, cind regele Carol al II-lea a demis guvernul si a intemeiat o dictatura in fruntea caruia s-a pus.¹

Schimbarea in politica a fost posibila intr-o mare masura datorita sprijinului de care s-a bucurat regele din partea cercurilor inalte ale armatei si ofiterimii, marelui capital si a politicianilor din dreapta moderata. Dictatura regala a fost indreptata in special impotriva Garzii de Fier, si, intr-o anumita masura, impotriva partidelor "istorice": partidul liberal al lui Dinu Bratianu si partidul national-taranist al lui Iuliu Maniu. (Este de prisos de notat si faptul ca regimul era indreptat si contra stingii si contra a diferite grupuri democratice.)

Evreii au primit intemeierea noului guvern cu un sentiment de usurare, in speranta ca va instaura ordine si disciplina in stat. Ei s-au asteptat ca decretale si legile emise de catre guvernul Goga-Cuza, si in special legea revizuirii cetateniei, sa fie anulate. Insa speranta evreilor ^{a fost dezamagita} nu numai de componenta guvernului, ci si de declaratia de principii a noului guvern, in care se arata, printre altele, ca procesul de revizie a cetateniei evreilor va continua.¹ Politica evreiasca a dictaturii regale a constituit continuarea politicii anti-evreiesti a predecesorilor sai.

In aceasta lucrare ne vom ocupa de citeva aspecte ale problemei evreiesti in Romania, legata de propunerile de emigrare a evreilor. Legenda invaziei evreiesti, explicatia centrala data de antisemitii romani, era ca in cursul primului razboi mondial si dupa acesta, mase de evrei au invadat Romania, venind din Imperiul Habsburgic, din Polonia si din Rusia. Ei s-au stabilit in teritoriile anexate, si, desigur, si in Regat.² Aceasta invazie a creat o problema economica si sociala in societatea romaneasca. In decursul intregii epoci dintre cele doua razboaie mondiale, numarul evreilor a constituit subiect de dispute continue intre evrei si diferiti antisemiti, ultimii pretextind ca a existat o patrundere neincetata de refugiati evrei in Romania, si ca numarul evreilor este intre 1 milion si 1 milion si jumatate,³ in timp ce numarul adevarat al populatiei evreiesti era de 756.930 de evrei in 1930.⁴

Evreii care au invadat au reusit sa-si faca rost de documente false pentru a putea ramine in Romania. Aceasta idee a fost adoptata si de catre majoritatea conducerei regimului, iar regele insusi, inca inainte de intemeierea guvernului Goga-Cuza, spunea ambasadorului Britaniei, la 17 mai 1937: "Este fara indoiala ca un numar important de emigranti evrei au obtinut cetatenia romana".

De dif
citat
a celor
av.

Constat
faptul

prin fraudă și că el nu este sigur dacă nu ar putea deveni necesar să-i arunce afară din țară."⁵

Octavian Goga și ministrul său de externe au vorbit despre 500.000 de evrei cu documente false, care se afla în România.⁶ Aceasta constituie "baza ideologică" pentru decretul revizuirii cetățeniei evreilor din România, în scopul de a ajuta statului să se debaraseze pe o cale așa-zisă legală de un număr cât mai mare de evrei.

Dictatura regală a continuat și ea politica executării reviziei cetățeniei evreilor, așa cum o explică primul ministru, patriarhul Miron Cristea:

"Din păcate, el (patriarhul - E.O.) crede că evreii literalmente au supt singele romanilor și că un remediu drastic trebuie găsit. Drepturile evreilor cu adevărat locali vor fi respectate, dar numai după ce revizia documentelor evreilor va fi încheiată."⁷

Text autentic?

La 9 martie 1938 a fost publicat regulamentul de revizie, care s-a bazat pe legea antisemită a guvernului Goga-Cuza de la 28 ianuarie 1938. Regulamentul a provocat grave probleme în legătura cu capacitatea evreilor de a-și dovedi cetățenia, în special în zonele anexate (Transilvania, Basarabia și Bucovina).⁸ În cursul întregului an 1938, problema revizuirii cetățeniei a rămas una dintre cele mai grave amenințări pentru existența unei mari părți a evreilor din România, care nu erau capabili să-și dovedească cetățenia, deși se aflau printre ei și invalizi de război.⁹

Problema punerii în aplicare a legii a constituit, pe de o parte, un mijloc de denaționalizare a evreilor, iar pe de altă parte, un mijloc de a se debarasa de ei, prin presiuni și indemnări la emigrare. Nu avem nici o îndoielă, așa cum vom vedea în continuarea lucrării, că problema evreiască și modul soluționării sale pe cale de emigrare, a constituit o armă în lupta internă a diferitelor guverne, inclusiv dictatura regală, împotriva Garzii de Fier, așa cum o notează ^{ambasadorul} un observator britanic în urma unei discuții avute cu ministrul de externe român: "Politica antisemită a guvernului a fost absolut necesară, pentru a-i permite să împiedice Garda de Fier de a veni la putere."¹⁰

Emigrare și alia ca mod de soluționare a problemei evreiești

Majoritatea politicienilor români, inclusiv cercurile dictaturii regale, au văzut în emigrarea evreilor, într-o formă organizată, spre Palestina ori spre

orice alt loc, o cale de solutionare a problemei evreilor in Romania. Ideea : emigrarii a luat diferite forme, si uneori a aparut încă înainte de 1937. Nu avem insa nici o dovada ca a fost un rezultat ^{al influentei} din afara, adica nazist. Chema-rea "Jidanii la Palestina" era foarte acceptata inca înainte de 1937. Insa în declaratia patriarhului Ieron Cristea, de la 20 august 1937, am auzit pentru prima data explicatia ca evreii trebuie sa-si gaseasca o tara in care sa se stabileasca si sa munceasca cu ajutorul Organizatiei Evreilor.¹¹

Mai tirziu, cind devine prim-ministru, el anunta pe ambasadorul Britaniei ca se va adresa Ligii Natiunilor, pentru a gasi o ^{cămin!} casa (home) pentru acci evrei cărora le va fi retrasa cetățenia romana.¹²

Intr-un discurs de alegeri in 1937, Ion Mihalache, unul din conducatorii partidului national-taranesc, explica de ce este necesara debarasarea de evrei, si a notat ca "statul trebuie sa ajute cu toate mijloacele care se afla la dispozitia sa, nationale si internationale, pentru iesirea în masa a colectivitatii evreiesti."¹³

In continuare, se pare ca ideea unui sprijin financiar din partea statului roman in acest scop, va fi destul de acceptabila. Si regele Carol al II-lea a vazut in emigrarea evreilor spre Palestina "un mijloc de rezolvare a unei probleme complexe" (problema evreiasca).¹⁴ Regele a repetat aceasta idee, intr-o forma mai explicita, la inceputul anului 1938, atunci cind a notat că emigrarea evreilor va usura lupta impotriva Garzii de Fier. In acelasi timp insa, a considerat ca este necesar sa se gaseasca un alt teritoriu pentru evrei.¹⁵

No act of... Conv... Ideile amintite mai sus au capatat in cele din urma o forma explicita in converbirea dintre ambasadorul britanic si ministrul de externe roman, in aprilie 1938 (adica dupa Anschluss), si dupa aceea intr-un memoriu catre puterile occidentale.¹⁶

1. In Romania exista un numar mare de evrei care in parte nu au drepturi cetățenesti. Inmultirea evreilor constituie un factor de fermentie.

Romania nu are posibilitatea sa-i inapoieze pe acesti evrei in tarile lor de origine.

2. De aceea exista o necesitate urgenta de a gasi o solutie radicala si umana a problemei evreiesti in tarile din Europa centrala, ceea ce este extrem de important din punct de vedere international.

3. Deoarece Palestina nu constituie o solutie deplina a problemei evreiesti,

trebuie sa se gaseasca pentru ei o alta patrie (home), prin colaborare internationala.

Ministrul a comunicat ca s-a adresat si ambasadorului Statelor Unite, pentru largi volumul emigrarii din Romania, cuprinzind si pe refugiatii din Austria si alte tari din Europa Centrala. El a propus numirea unui ^{representant} ~~gubernator~~ cu prerogative largi, care sa poata sa mobilizeze un imprumut international, si desigur ca si Romania va fi gata sa puna la dispozitie o suma de bani anuala, in scopul emigrarii. Cu aceste fonduri si cu o organizare adecvata, va fi posibil sa se obtina un teritoriu intr-un loc intermediar in lume sau in Imperiul Britanic, pentru reasezarea evreilor din Polonia si Romania.¹⁷

Care au fost considerentele guvernului roman cînd a facut aceste propuneri? Aceste propuneri constituiau unul din mijloacele de lupta impotriva Garzii de Fier, asa cum am notat inainte, prin care se arata ca evreii pot fi indepartati printr-o cale umana. Acest lucru si-a gasit expresia si in declaratia lui A. Calinescu in presa, si in explicatiile pe care le-a dat propunerii sale catre organizatii evreiesti, in care a aratat printre altele: "Prin emigrarea a 50.000 de evrei am putea lua apa de la moara Garzii de Fier si sa dovedim ca politica noastra civilizata este departe de a fi numai verbală."¹⁸

Propunerile amintite erau indreptate către puterile occidentale si aveau ca scop sa creeze si impresia ca sint intr-o anumită masura rezultatul unor presiuni interne, pentru a stăvili critica anglo-franceza.

Fara indoiala ca guvernul roman a luat in considerare in mod serios solutionarea problemei evreiesti pe cale de emigrare, la care trebuiau sa participe si puterile occidentale, si in special Anglia. Desi in cazul solutionarii prin emigrare romanii nu erau singurii care s-au gîndit intr-o astfel de directie, ei au dat dovada de continuitate in aceasta privinta, atit in cursul celui de-al II-lea razboi mondial, cit si pe toata perioada presiunilor germane.

In momentul insa cînd au fost facute propunerile romanesti, exista si o propunere paralela a guvernului polonez. La intilnirea care a avut loc la Varsovia intre colonelul Beck si ministrul de externe Gafencu, in ajunul vizitei primului la Londra, s-a stabilit ca va fi ridicata in fata guvernului britanic propunerea comuna privind emigrarea evreilor.¹⁹

Masura in care romanii au continuat sa priveasca cu seriozitate aceasta cale de solutionare a problemei evreiesti, si-a gasit expresia, printre altele, pe de o parte in sprijinul acordat Organizatiei Bioniste si Noii Organizatii

Sioniste, pentru organizarea emigrării evreiești în decursul întregii perioade, iar pe de altă parte, în susținerea a diferite propuneri, atât guvernamentale cât și particulare, precum propunerea lui A. Vilman (M. Grunberg).

Emigrarea ca mod de soluționare a problemei evreiești a fost atât de înrădăcinată în România, încât ea a continuat chiar și în perioada legionarilor, așa cum și-a găsit expresia în cererea siguranței de a elibera "devize", pentru a se găsi mijlocul cel mai potrivit de rezolvare a acestei chestiuni, intrucit "rezolvarea problemei emigrării jidanilor din țara noastră nu mai poate suferi întârziere."²⁰

La începutul lunii decembrie 1938, după lichidarea lui Codreanu și a conducătorilor Garzii de Fier, în lumina neliniștii interne, ministrul de externe A. Calinescu, care era răspunzător de uciderea lui Codreanu, a transmis lui Aristide Blank propunerea, care era deja cunoscută din presă, pentru că aceasta s-o predea conducătorilor evrei. Blank a intrunit în locuința doamnei Smauli pe Michael Weissman (Michael Avnir), pe M. Singer - conducători sionisti, și pe Filderman. Explicația dată acestui plan de emigrare era lupta contra Garzii de Fier și soluționarea problemei evreiești pe alte căi, umane, decât soluțiile drepte antisemite și extremiste. Propunerea cuprindea emigrarea a 30.000 de evrei anual, guvernul urmînd să contribuie cu 15.000 de lei de suflet, iar evreii romani și organizațiile evreiești internaționale urmau să contribuie cu restul.²¹

În continuare, el relatează că au avut loc cîteva convorbiri cu evrei bogați, care erau gata să contribuie cu fonduri, și s-a stabilit în mod principal colaborarea cu guvernul. Insa desi Filderman a consimțit principal la propunerea lui Calinescu, a ajuns după o altă reflectare la concluzia că nu este practica, din cauza situației internaționale, din motive practice și pentru că "a apreciat că trebuie să-i prezinte situația pentru că el (Calinescu), să adopte măsuri necesare pentru a împiedica nenorocirea."²²

Printre problemele incluse în acest memoriu erau:²³

1. Descrierea propagandei antisemite din presa oficială și particulară.
2. Legislația anti-evreiască și explicația că scopul ei este de a găsi locuri de muncă pentru romani și de a îndepărta 150.000 de evrei din România în decurs de 3 ani, ceea ce nu este posibil, din lipsa de teritoriu capabil să-i absoarbă.
3. După ce contrazice unul după altul toate pretextele anti-evreiești, el explică că de fapt pot emigra între 5.000 și 7.500 de evrei pe an, ceea ce

constituie 75% din sporul natural de evrei in Romania.

In lumina celor aratate mai sus, el avertizeaza pe Calinescu ca daca nu va adopta masurile necesare pentru incetarea propagandei si legislatiei antisemite, acest lucru ar putea duce la rezultate grave in ceea ce ii priveste pe evrei.

In pozitia lui Wilderman exista o contradictie aparenta, pentru ca pe de o parte, prin consimtamantul de a colabora cu guvernul in ceea ce priveste punerea de emigrare, el ar justifica politica sa, dar pe de alta parte, el continua in memoriul sau politica de aparare a drepturilor cetatenesti ale evreilor din Romania. De fapt, el adopta o politica realista, de politician incercat, care "semnalizeaza" lui Calinescu ca planul sau, in conditiile date si in atmosfera politica existenta, nu este posibil si ar cuprinde o justificare a antisemitismului.

Initiativa guvernamentala nu a incetat cu aceasta, insa se pare ca in urma propagandei antisemite in presa, cercuri evreiesti pregatesc trei propuneri diferite, care sint aduse la cunostinta lui Wilderman in luna decembrie: ²⁴

1. Propunerea doctorului S.Singer si a doctorului M.Kotik, conducatori sionisti, care se ingrijesc de viitorul pregatirii agricole a tinerilor absolventi de liceu, "studenti si tineret din Aliat ha Noar", cu o finantare din contributii, si o pregatire de o jumatate de an, care va permite, in prima faza, emigrarea a 4.300 de oameni, 75% dintre ei tineri.

2. Propunerea lui R.Weinberg-Verea, care cuprinde o activitate politica pentru emigrare spre diferite locuri, iar pentru evreii romani, emigrare spre Eretz Israel. In prima faza se asteapta la emigrarea a 8.500 de oameni, cu un pret de 15.000 de lei de suflet.

3. Propunerea lui Iosef Kandel, care este destinata celor care au intrat nu de mult in Romania, si celor a caror situatie juridica nu le permite sa ramina in Romania. El propune organizarea de cursuri de pregatire profesionala pentru acesti oameni. Dupa marturia doctorului Goren, se pare ca Kandel era avocat, care se afla in fruntea unui comitet pentru refugiatii din Romania, si dupa rolul pe care l-a avut, putem sa intelegem mobilele propunerii sale si continutul sau. ²⁵

Pentru a incheia inamănea, ne lipsesc multe amanunte care se refera la tratativele care au continuat. Desigur ca au avut loc dezbateri, insa nu stim care a fost soarta acestor propuneri, in special a propunerilor sioniste.

aceste
erau
indirecte
J. Ex. M.

In afara de propunerea amintita mai inainte, exista un memoriu pentru organizarea unei emigrari din Romania, a carui sursa se pare ca este care vorbeste despre constituirea unei comisii centrale a tuturor organizatiilor evreiesti care sa se ocupe de emigrare. Comisia trebuia sa fie in legatura cu comisariatul guvernamental si sa se ocupe de emigrarea a 5.000 de evrei pe an in Palestina. Propunerea vorbeste despre modul de finantare si despre faptul ca daca dorim un alt teritoriu in afara de Eretz Israel, atunci guvernul trebuie sa se adreseze Londrei.²⁶

In continuare, relateaza Filderman,²⁷ Aristide Blank a fost interesat sa ajute in problemele de emigrare, si a invitat in casa doamnei Smueli 42 de personalitati pentru a discuta subiectul. (Aici incepe neclaritatea. Care aceasta a fost intilnirea amintita inainte, cu cei patru oameni, sau, asa cum mi se pare chiar din continutul relatarii, era vorba de o noua intilnire?²⁸) De data aceasta el spune ca un ministru - fara sa-i dezvaluie numele - propune in numele guvernului usurari in legatura cu emigrarea (pasapoarte, eliberarea de serviciul militar, calatorie gratis pe trenuri si pe vapoare romanesti, si un sprijin de 6.000 de lei, daca evreii vor adauga inca 20.000 de lei.) Propunerea vorbeste despre 50.000 de emigranti pe an, si in special despre evreii din Basarabia si Bucovina. Filderman relateaza ca A.Blank a pus la dispozitia acestui plan bani (se pare ca ar fi vorba de o noua propunere de dezbateri, avind in vedere amanuntele amintite.)

Paralel cu tratativele Calinescu-Blank, a dus Filderman tratative cu Petrescu-Gomin, ministrul de externe, si dupa numeroase discutii, i-a inaintat un memoriu despre emigrare, la 12 decembrie 1938. Memoriul cuprinde doua parti:²⁹

1. Explică in mod clar condițiile care vor permite emigrarea, care cuprind finanțarea (a României și a diferitelor state), obținerea de teritoriu etc., și, în sfârșit, dacă condițiile vor fi îndeplinite, vor putea fi trimisi 50.000 de emigranți pe an, presupunând că în decursul anilor va crește numărul lor și că în timp de 20 de ani se va rezolva problema. Memoriul clarifică cu fermitate că o emigrare umană înseamnă să se permită condiții adecvate de emigrare.

2. Cererea de a modera legea din 5 decembrie 1938, care lovește în condițiile de existență ale evreilor, prin stabilirea unui procent de evrei care poate fi angajat.

Continuarea afacerii este clarificată într-un alt memoriu, care a fost

compus cu doi ani mai târziu, în care se arată că doctorul Pilderman a fost invitat la o întâlnire la 1° decembrie 1938 la Petrescu-Cohin, ^{Cohin} care a discutat cu el despre emigrare, anunțându-l că planul a primit aprobarea regelui Carol al II-lea. În urma acestei întâlniri, s-au întrunit organizațiile evreiești să discute problema emigrării, și au înaintat propunerea "Legea emigrării" către ministrul muncii, profesorul I. Kălea, în urma căreia a avut loc o sesiune cu conducători și organizații evreiești, la 18 februarie 1939. ³⁰

Într-o adresă suplimentară a lui Pilderman, ³¹ în care el amintește de memoriul său din iulie 1940, el exprimă dispoziția organizațiilor evreiești de a continua să discute problema emigrării, și cere o hotărâre a guvernului în această privință. De asemenea, el susține că trebuie redus numărul emigranților din 1938, adică de la 10.000, întrucât numărul evreilor a scăzut în urma pierderii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei. El explică în acest memoriu din septembrie 1940, că motivul încetării tratativelor a decurs, se pare, de pe urma împotrivirii marei puteri de a elibera pentru emigrare pe evreii necesari mobilizării. Din observații în diferite capitole din memoriile sale, se pare că planurile din 1938-39 nu au fost duse la îndeplinire din cauza asasinării lui Calinescu și a izbucnirii războiului, însă pare mai cert faptul că n-a reușit din cauza împotrivirii marilor puteri, și în special a Britaniei.

În legătura cu problema planurilor de emigrare, se poate că au fost influențate și de contactele politice pe care le-au întretinut conducătorii Moș Organizării Sioniste precum întâlnirea lui Z. Jabotinski cu A. Calinescu în vara lui 1938, ³² și întâlnirea cu regele României la Londra în noiembrie 1938, din inițiativa lui Jacques Costin, membru al Senatului român, reprezentantul președinției N. O. S. în România.

Această activitate politică a concordat și cu inițiativa lui Jabotinsky de a cere ajutorul statelor în care există o problemă evreiască, pentru planul de evacuare și pentru exercitarea de presiuni asupra Britaniei, ca să deschidă porțile țării. (Nu au rămas suficiente documente privind acest efort politic, care a cuprins numeroase întâlniri ale membrilor N. O. S. cu diferiți politicieni, însă vom aminti despre asta în continuare.) ³³

În ceea ce privește pe Aristide Blank, omul era potrivit, din punctul de vedere al autorităților românești, să conducă o astfel de operațiune. Era bancher, apropiat de cercurile guvernamentale, și era, se pare, interesat

in emigrarea evreilor, pentru a micsora numarul lor in Romania, ca un mijloc de opritie a antisemitismului si de usurare a asimilarii grupurilor de evrei din cercul sau, ceea ce explica si sprijinul sau financiar in Alia B.

Se pare ca in aceasta perioada, 1938-39, tratativele acestea au avut importanta politica pentru ambele parti, in timp ce pentru evrei au ajutat la constituirea unui fundal propice pentru organizarea lui Alia B. Din punctul nostru de vedere, este important de a nota ca tratativele au continuat si dupa caderea regelui Carol al II-lea, si cu maresalul Antonescu, conducatorul statului. Ele au continuat si in timp ce germanii se aflau deja in Romania, spre sfirsitul lui 1940.

Poate ca o alta cauza a continuarii tratativelor, in afara de atitudinea romaneasca, o constituia existenta unor refugianti care au ajuns din Austria, Germania, Polonia si din teritoriile romanesti anexate de Uniunea Sovietica si de Bulgaria.

La 11 octombrie 1940 a avut loc o intalnire intre conducerea sionista - S.Singer si L.Mizrahi - si Antonescu,³⁴ in care au fost discutate:

1. Incetarea teroarei anti-evreiesti.³⁵
2. Aprobarea continuarii activitatii miscarii sioniste si a fermei de pregatire, drept conditii necesare pentru pregatirea de emigrare a evreilor.
3. Cererea de a usura emigrarea si transportarea spre Palestina cu vasele serviciului maritim roman.³⁶

In urma acestei intalniri au avut loc discutii cu reprezentanti ai guvernului, pentru a stabili amanunte privind planul de emigrare. La o data apropiata de aceste intalniri, a fost inaintata lui Antonescu o cerere,³⁷ pentru a permite continuarea activitatii miscarii sioniste si a fondurilor nationale, pentru ca "sionismul este o idee care nu contravine conceptiilor actuale ale statului roman, si constituie o rezolvare realista si pozitiva a problemei evreiesti." De asemenea se aminteste ca prin continuarea emigrarii in Palestina, se intaresc legaturile economice in favoarea Romaniei, care a exportat in acel an marfuri in suma de un miliard de lei spre Palestina.

O alta incercare de a ajuta la emigrarea evreilor a fost facuta de catre Filderman, prin folosirea faptului ca fonduri romanesti au fost blocate in America. El a propus la 14 decembrie 1940³⁸ o operatiune de schimb de populatie, evrei contra romani, care traiau in America, si evreii emigranti urmau sa plateasca in lei in Romania, la un curs foarte ridicat - de trei ori cit cel oficial - in schimbul dolarilor blocati. Notam ca propunerea parea foarte naiva, sau, poate, indreptata spre un alt scop (14 decembrie este perioada

de virf a teroarei legionare!): de a apăra pe evrei prin cultivarea unei speran-
te la romani, ca ar putea sa primeasca bani in schimbul evreilor.

Posibilitatea de a duce tratative cu autoritatile romanesti in legătura cu
emigrarea si-a gasit expresia in doua memorii, care se pare ca au fost pregati-
te in martie 1941, in care sînt descrise conditiile si greutatile tehnice si for-
male ale emigrării din si prin Romania, prin care Filderman cere un numar de ușu-
rări in ceea ce priveste legea existenta a emigrării, pentru a urgenta procesul
de emigrare, explicind ca o mare parte a evreilor au ramas fara ocupatie ~~in~~
in urma politicii guvernamentale, si că este datoriat statului sa ajute la emigra-
rea lor, pentru a nu constitui un *impediment* pentru stat. Printre cererile expu-
se, usurari in privinta vizelor de tranzit, pasapoarte obisnuite pentru evreii
care parasesc Romania, recunoasterea societatii "Romania" ca singura in drept de
a se ocupa de problemele de emigrare, si ajutor pentru obtinerea de vase care
sa transporte emigranti. Propunerea societatii "Romania" nu este intimplatoare,
avind in vedere ca dupa marturia lui Michael Goren, directorul societatii "Roma-
nia", Aronson, "un evreu botezat", ajuta la obtinerea de vase si era amestecat
in emigrarea ilegala.⁴⁰

Memoriile reflecta, intre altele, situatia grea a evreilor din Romania si
a refugiatilor care au ajuns in urma razboiului, si pentru care, si pentru ei,
singura solutie o constituia emigrarea.

Expunerea diferitelor planuri si a tratativelor care au avut loc intre fac-
torii evrei, sionisti si nesionisti, explica de fapt, cel putin partial, de ce
a fost posibila emigrarea in Palestina prin Romania, in cursul unei lungi peri-
oade, in timp ce alte tari nu au permis acest lucru.

Este uimitor faptul ca in ciuda conditiilor grele, de antisemitism, si a
conditiilor relativ usoare de emigrare, numarul evreilor romani care au emi-
grat a fost destul de mic.

Ophiir

N O T E

1. "Monitorul Oficial", 12.2.1938.
2. Vezi interviul dat de O. Goga, in "Paris Soir", 10.1.1938, in legatura cu politica antisemita.
3. O. Goga apreciaza ca in Romania sint un milion si jumatate de evrei (discurs in "Timpul", 3.1.1938)
4. Acesta este numarul dupa recensamintul din 1930. Cercatatorii considera ca numarul evreilor nu a crescut pina in 1938 ("Anuarul Statistic al Romaniei", pe anii 1937-1938, Bucuresti, 1939.
5. Raportul lui Hoare, ambasadorul Marii Britanii, catre A. Eden, 17.5.1937; vezi PRO - FO, R. 3718/770/67.
6. Telegrama lui Hoare catre Ministerul de Externe, 4.1.1938; R 109/9/37.
7. Scrisoarea lui Hoare catre A. Eden, din 24.2.1938; R 2058/153/37.
8. "Monitorul oficial" din 9.3.1939, si "Timpul", 13.4.1938; Joshua Starr, Jewish Citizenship in Rumania, 1870-1940; in "Jewish Social Studies", Jan. 1941, p. 74-80.
9. Vezi memoriul lui W. Fiderman din 4.7.1938, in Jean Ancel, Documents, vol.III
10. Scrisoarea lui Walters, reprezentantul Marii Britanii la Liga Natiunilor, catre Min. de Externe, 12.1.1938; R 270/153/37.
11. Hoare catre Min. de Externe, 20.8.1937; R 6872/130/37.
12. Raport al lui Hoare catre A. Eden despre intrevaderea cu Patriarhul, 17.2.1938.
13. Citat din M. Cotic "Golah b-maavaka", p.37.
14. Raport al lui Hoare catre A. Eden, 19.5.1937; R 3718/770/67.
15. Idem, 19.1.1938; R 679/9/37.
16. Memoriul ("Pro Memoria"), in franceza, fara data; cu continut identic cu discutia de mai sus (copie din arhiva Institutului de Studii Istorice si Social-Politice. Bucuresti)
17. Raport al lui Hoare catre Lord Halifax, R 4/191/38.

18. Insemnari ale lui W. Filderman; Arh. Yad Vashem, P-6/3, p.265.
19. Documente on British Foreign Policy, IV; telegrama lui Kennard catre Halifax, din 6.3.1939, despre vizita lui Gr. Gafencu la Varsovia; si telegrama lui Kennard catre Cadogan, din 7.3.1939.
20. Adresa Sigurantei catre Presed. Consiliului de Ministri, 15.11.1940 (arhiva Institut. de Studii Istorice si Social - Politice.
21. P-6/3, p.265.
22. "J'estimais devoir lui soumettre la situation afin qu'il puisse passer aux mesures necessaires pour eviter le degastre",; P-6/3, p.266
23. idem, p.266.
24. idem, p.269.
25. Marturia dr. M. Goren (Gornstein), Departamentul de marturii orale, Universitatea Ebraica, nr 158(4), din 1979.
26. Vezi "Expose ueber die Auswnnderung der Juden aus Rumaenien", 15.1.1939 Arhiva Jabotinski, 2/12/4.
27. P-6/3, p.270.
28. Din raportul (nedatat) al lui Kanner, membru al N.O.S. din Romania, catre Presedentia din Londra in care, relateaza despre programul de emigratie al miscarii sioniste si despre o intrevedere cu A. Blank; Arh.Jabotinski,2/3,6.
29. P-6/3, p.270-274.
30. Nu avem detalii, insa avem impresia ca problema a ramas nerezolvata.
31. P-6/3, dosar 56, p.123. In memoriu este o cerere de continuare a tratative- lor (30.9.1940), trimisa generalului Antonescu.
32. Marturia de. Schiber, Departamentul de marturii orale, Univ. Ebraica, nr 158(5), 1979, si marturia lui Iehuda Ben-Ari, nr 158(1) din 1979.
33. Scrioarea prof. B. Aktzin catre Efraim Ophir, 15.1.1979, si marturia dr. Goren; vezi si raportul lui Kanner in care relateaza despre legatura lui cu A. Blank.

34. Marturia lui Leon Mizrahi, Arh. Yad Vashem, 033/903.
35. Important de subliniat ca e vorba de perioada regimului Garzii de Pier, inainte de rebeliunea din ianuarie 1941.
36. S.M.R.
37. Marturia lui L. Mizrahi, 033/903, p.3-4.
38. P6/7, p.174 si alte versiuni in P - 6/16, p.175; P - 6/13, p.173.
39. P -6/19, p. 100-107. Se pare ca sint copii, fara precizarea datei si al autorului memoriului.
40. Memoriul dr. Goren, Departamentul de marturii orale, Universitatea Ebraica.